

Kelemen Lajos

Hanyatt fekve túrni az életet?

Zalán Tibor: Holdfénytől vakuló kutya

Nehéz remélni alkonyatban. Ilyenkor vallja meg a szív, mire képes hanyatláskor. Egy hangulatról van szó, amely a vérbeli morózusistákat, mint a narkotikum, bódítja, de e hangulat ritkán elégszik meg azzal, hogy néma maradjon.

Igy találkozhatni pszeudo-világokkal világok helyett, a magatartás pedig most lép át az esztétikumba. „*ilyen sors ez talán még sors se / úton élés mindegy hogy hová*” – szögezi le Zalán Tibor. Ameddig nem élnek vissza az elveszettség érzésével, ez is egy lehetőség a kultúrára. Ha már a lét úgyszólván keserves pangás; szenved, akinek szenvedés a jussa; a döntő az, hogy a szenvedéshez ember vezeti el az embert. A szenvedés tehát, amennyiben tényleges, nem játék. Érdekes azonban, hogy a gyötrelmekre ítétek mindig ugyanoda esnek vissza. Látszólagos kószaságuk jobbra nagyon is szoros mértéket követ; varázserővel bolondulva egyre-másra bizonyítják az alkotásban, hogy stilizáló keservüket nemigen vonzza az egyszerűség. Úgy látszik, a sokszínű életre fittyet hányó, örökkön egyforma tapasztalat, vagy a hitehagyottság alján maradt tudás artiztikumra vágyik; líraiságot akar, víziót, fantasztikumot. A törődöttség nagy zenésze, Verlaine mindenestre élesen tiltakozik: „*Egy szép nap alkonya többet ér, mint a legszebb hajnalhasadás!*” Rendjén is volna. Illetve hát: igen-igen kár, hogy az emlegetett alkony-gondolat, az omlás kényszerérzete nem is csak kitérő eszme gyanánt, hanem talán a bizonytalanság ismétlődő feltörésével, mármár folytatólagosan kultusszá növekszik az időben. Azaz minduntalan egyfajta lelki restancia-ként jelentkezik, kényes és túl egyszerű imádat. Mert olyan nincs, hogy az élet minden szintjén csakis a válság az egyetlen realitás; mintha tényleg sohasem pirkadna.

A keserv pedig, ha tényleg élmény gyanánt csimpaszkodik a szívre, és valamiféle ismeret is; amint megtapad, osztódni kezd, nem csoda, ha egykettőre elfutja az embert – és nem csak az egyes embert. „*Mint régi moziban elszakadt a film / Már nem érdekli mi jöhetett volna / Háttal a vászonnak fáradtan rágyújt / a jövőt már látta / Most pereg a múlt*” – írja az éppen hidegen szemlélődő Zalán Tibor a *Kék cserépen téli képekben*.

Az érzés tehát, amely láthatólag vigyáz magára, hogy ne legyen gyenge, olykor egész korszakok atmoszférájává válik. Innentől fogva, hogy csakugyan az adott kor átlaglevegőjének tűnjön, módszerességet kíván. Ezért meghívja magához a szellemet, s az elernyedvén, hatékonysága híján csupán egy bizonyos meggyőződés mellett érvel; például, hogy az élet ágrólszakadt, és végleg elanyátlanodott. Még a negyedénél sem járunk a *Holdfénytől megoakult kutya* növvő lelki vívódásainak, s kicsoda negligálás a *Látogató-firka?* „*Megszólalnék de most már késő / semmivé farag egy nagy végső / Elküldeném asztalomhoz ül / vele legyenek tovább egyedül.*”

Az összetartozás kiüresedése és végzete, ez is egyféle alkonyat. S bizvást beleereszkedhet az olvasó: azt, ami itt regresszív, szinte anyagszerűen és az alkotói nagyság nyilvánvaló közreműködésével kapja. A kifejezés, a megjelenítés makulátlan.

De véletlen-e a terhes napszak, az alkony újra feltűnő inspirációja. Zalánnál *Vergődő szárnnyal zuhan az éj*. S a vergődő zuhanásra honnan a visszhang; a már-már nyögésből kiszépülő sóhaj? – Mert bizony az: szép békenyereség. („*Hanyatt / fekvő túrtem az életemet*” „*En drága Bánatom, légy jó, nyugton maradj ma. / Az Alkonyt hívtad, im, leszállt, itt van, fogadd: / Setét legét a halk városnak leplül adja, / És békét hint emitt, amott meg gondokat.*” Baudelaire *Ahítata* éppen a költés egyik

lehangsúlyosabb aspektusában, mikor is az egyéniség igazán kitűnik, és magára vall, ott, ahol a lélek a rokonára lel, az alkát atavizmusában találkozik Zalán Tibor *Alkonyati leírás*ával: „Az ég alja előbb / halványpirosan felderengett majd / haragosvörösre tárgult lilára a / barna összes árnyalatát átélte / később vele S akkor amikor a legsötétebb / felhőcsík már feketére váltott a hajnalcsillag / is megjelent.” Egy sok ideje vesztes habitus, önmagában valóban komoly-delejes, amúgy csüggesztő akkordjait adná itt tovább, térrel, idővel nemigen számolva, a látványba belebékülő, két fájdalmas hang?

Ha sejjük az idő vonta nem egészen határozott vonalat, amely választ s oszt antikvitás és modernség között, nagyjából tisztába jöhetünk vele, mennyire más érzékenységektől és vonzalmaktól nyer sajátos színezetet az emberi kultúra nagy regényének e két entitása. Az antikvitás az élet külső befejezettségét értékelve és a lehetőségek figyelembevételével szemlélődik, ám tagadhatatlan, hogy gondolati, művészi hajlamait illetően végső soron morális alapozású. Ezzel szemben a modernség, még ha moralizál is, sokkal inkább a bűvölet iskolája, a metafizika előtti meghódolás. Fölbátorodottan többoldalú, elégszer bizonyította: mennyire eleven és termő – miközben gyón (amire minden oka megvan), s nem győz bevallani. Pláne amióta, valószínűleg csalódva bár, de megvilágosodott. Tetszik vagy sem: történelmünk, akár legtávolabbi érait is beleértve: csupa kérdő ránk nézés. A kedély úgyszintén körforgást végez. A korhangulatok ritkán végesek. „Megváltás nélkül lármázik a / fejemben árnyak hada” – kesereg Zalán. S hogynem volna világos előtte, számlált, szerető, érdemes fejek sokaságát hányszor zúgatta már hasonlóan nehéz bánat.

Ma sem csak régi korszakok előkelő titka a dandyk föltűnése. Nem csak Osborne néz vissza haraggal. És taksálni is bátorság, hol tart számszerűleg a dekadencia folytatásos inkarnációja?

Széthullás, regresszió, jajgatás, váratlan csöndek, kábulat, bornírtság, százszer is szántszándékkal bevetett cinizmus: a *Holdfénytől vakuló kutya* is dekadens. Csakhogy a dekadencia egy merőben egyéni változata. Nem áll meg ott, ahol a *spleen* lovagjai többnyire önként szokták lefegyverezni magukat. Rendelkezik annyi életbölcseccsel és esztétikai mórossal, hogy többet mondjon az idő tudott, untig szajkózott kártevésénél: tetteink, a szívünket megérintő érzelmek, s annyi izgató jelenség, arcok, mozdulatok – ha csak valami emberfeletti szándék és energia nem rögzíti őket az emlékezet univerzumában – tönkremennek és szétporladnak az idő által. És Zalán ellenszere, íme: „Akármihoz nyúlok / vers lesz belőle / és én megrettenek tőle / mert a vers egy másik élet”. E föltételezés nem egy nihilista költő metamorfózisa, hanem szabadság. Végül is minden azzá lesz, amivé az alkotó kifejleszti a teremtésben – vagy ha esetleges ateizmusának jobban tetszik így: azzá lesz, amivé kitenyészti az esztétikumában. A teremtésnek rendje van és káosza (úgy is mondhatjuk: meghatározásra váró törvényei).

És Zalán Tibor a technika fokán, a mesterség eszközeinek szolgálatra fogásában: telített. Tobzódik is; amennyit a verssel mint alakzattal cselekedhet az ember, ő e lehetőségekből igyekszik minél többet elővezetni. Ha úgy érzi, az kell: megköti, fegyelmezi a verset, de bátor terjengősre is engedni. Fölkapja egy költeménye kész sorát, hozzá egy másikat, hogy eljuttasszon ezek variációival. Fölényesen eredeti. Nemigen érthető, miért hát állandó hátratekintgetése. A magyar költészet-történet tetemes részét így vagy úgy hozzáveszi saját műveivel – például ismert versgondolatokra, klasszikussá vált költeményekre való célozgatások révén, vagy éppen életek árán létrehozott lírai igazságok kevergetéseivel és olykori csonkításával. Átírás átírást követ. A fogás ismerős: a kész, sokszínű, a tünékenység erőpróbáin túlesett költői múlt, amennyiben átissza a készüléfében lévő életművet, minthogy kvalitásuk és mérvük szintén érintkezésbe kerül (magyarán: szavak, mondatok kapcsolódnak össze): megtörténik a szövetkezés. Jó, de mit nyer a kölcsönvevő? Ez az írástrenddőlő vált s lohadni nem akaró kölcsönvevés ugyanis nemcsak eredetre és fejleményre, küldetésre és szemléletre, nemcsak mesterségszintekre irányuló összevonási kísérletet sejtet, az invenció hiányának gyanúját is felkelti.

Becsület dolga kijelenteni, hogy az ember a lelke mélyéig berzenkedik ott keresni a csorbát a csodán, a féket a dinamikán, az anyaghibát a teremtésben, éppen annál a szerzőnél, akivel valaha együtt, sőt egyazon napon élte át, milyen az, ha nem csupán vaktában, hanem valami ünnepszerecske keretében küldetnek át a civilségből ifjú verselők az akkor még szent küszöbön: mától tessék egzisztálni a túlfélen, költőként. De ugyancsak becstelenség volna nem jelezni a kivételes kvalitás felé: a *Holdfénytől vakuló kutya* lapjain nem a kétségbevonhatatlan talentum

az egyedüli mindenható. Senki sem mondja, hogy a nagyság ne gyökerezhetne történetesen a töredékben, a sebzettségben, tragédiákban és veszteségekben, ám aligha gyökerezhet az önis-métlésben. Zalán Tibornak ostobaság volna magyarázgatni, a mély és igaz líra igazából egyetlen fokmérője, pláne egy lírátlan korban, hogy megvan-e benne a potenciál, hogy túlemelkedjen önnön körülményein. A hanyatlástól elhanyagolni nem kárhozat. De ha kálváriára is vagyunk menendők, előbb-utóbb annak magaslatára is fel kell jutnunk. „*a holdat bámulom fent / és arra gondolok / vajon miért nem sikerült megint / életben maradnom*” – írja Zalán Tibor a *Vonatban*. És miért nincs igaza?

Ok és hatás, befektetés és hozam van elég, hogy bizonyítsa Zalán elevenségét. Magyarán: ha az íráskínra kiválasztott egyéniség megajándékozta magát azzal, hogy nem legyőzni, hanem betölteni akarja a rendeltetést, önszigor és koherencia, a régi becsvágy ismét ráveheti némi lázadásra. Az olyan költeményekért, mint a *Terasz*, a *Viszonyítások*, a *Holdfénytől megvakult kutya*, a *Töredelem*, a *Hangár*, érdemes megkísérelni utolérni a hitet. Már az, hogy felébredünk, a világ-hoz fűz bennünket. Azt jelenti, a fény teremtője számít ránk.

E mind nehezebben fenntartható meggyőződés igazolása, egyebek mellett, éppen az írásban rejlik. „magam így kell látnom” – helyes-e, ha a konklúzió túl morált és igényt olvasunk ki ebből az egyszerűnek tűnő, ám a legkevésbé sem tét nélküli sorból?

(Palatinus Kiadó, Budapest, 2013)